

Список використаних джерел:

1. Хрестоматія з історії держави і права України. Том 2. Лютий 1917—1996 рр.: навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 т. / за ред. акад. В.Д. Гончаренка. Київ, 2002. 800 с.
2. Рубльов О.С., Реєнт О.П. Українські визвольні змагання 1917—1921 рр. / Україна крізь віки. Том 15. Київ, 2009. 319 с.
3. Павлишин О. Організація цивільної влади ЗУНР в повітах Галичини (листопад-грудень 1918 року). *Україна модерна*. Львів, 2015. Ч. 2-3. С. 138—141.
4. Гордієнко В. Листопадове сходження на Голгофу (історія УГА). *Літопис червоної калини*. Історико-краєзнавчий часопис. 1991. Число 2. С. 2-9.
5. Міліція України: Історичні нариси. Портрети. Події / гол. ред. Ю. Смирнов. Київ, 2002. 888 с.
6. Мацькевич М. Правоохоронні органи ЗУНР. *Право України*. 2011. № 7.
7. Західно-Українська Народна Республіка. Документи і матеріали. Т.1. / наук. ред. О. Карпенко. Івано-Франківськ, 2001. 360 с.
8. Підгаєччина в спогадах емігрантів / упорядники-редактори Б. Мельничук, Б. Хаварівський, І. Шебешович. Козова, 1994. 304 с.
9. Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. Львів, 1995. 368 с.

ОСВІТНЯ РЕФОРМА ЗУНР

ГУДИМА Людмила Михайлівна,
*студентка юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету*

Пошук нових шляхів побудови власної держави українського народу досяг найбільшої активності саме у двадцятому столітті. Це період великих злетів, але, на жаль, і державно-національних спадів. Як відомо, перша світова війна, яка закінчилась у 1918 році, призвела до розпаду таких імперій, як Австро-Угорська та Російська. Після закінчення війни, багато націй вибороли своє право на незалежність та утворення самостійних держав в Європі, адже одним з основних завдань післявоєнного порядку стало утвердження права націй на самовизначення.

Україна також не стала винятком. Через політичні маневри та державотворчі плани, українцям випала можливість утворити свою державу. Національно-визвольні змагання на західноукраїнських землях привели до виникнення Західноукраїнської Народної Республіки – незалежної демократичної держави в центрі Південно-Східної Європи. Зокрема, цьому сприяли такі події як – Лютнева і Жовтнева революції в Росії, утворення Центральної Ради та проголошення Української Народної Республіки.

Ще до того як Австро-Угорщина розпалась, українці були готові до самостійної діяльності в усіх галузях політики. Адже новоутворена держава – Західноукраїнська Народна Республіка, взявши приклад з інших європейських народів відразу ж створила власні законодавчі та виконавчі органи влади, правоохоронні органи та навіть збройні сили.

Також було прийнято закони і розпорядження, які регулювали діяльність держав-

ного управління в гуманітарній сфері, зокрема в галузі освіти. Відомі українські діячі в сфері науки, культури та освіти вважали, що необхідно невідкладно домагатись реалізації природного права українців на власну освіту.

6 листопада 1918 р. Українською Національною Радою був створений Державний Секретаріат освіти і віросповідань, очолюваний професором О.Барвінським. Після переїзду уряду в Станіславів керівництво ним здійснював Агенор Артимович. З 17 квітня 1919 р. за освітню політику уряду відповідав письменник та педагог Антін Крушельницький [5, с. 114].

Після проголошення Акта про Злуку ЗУНР і УНР в єдину соборну Українську Народну Республіку 22 січня 1919 року, урядом були прийняті основні державні рішення щодо організації державного управління в системі освіти. Основними питаннями, які розглядав секретаріат були:

- 1) забезпечення нормального функціонування навчальних закладів;
- 2) підготовка реформи шкільництва;
- 3) охоплення молоді навчанням у середніх та фахових школах;
- 4) полегшення матеріального становища учителя.

Так, закон УНР «Про основи шкільництва» від 13 лютого 1919 р. визначив найважливіші засади освітньої політики держави, які полягали у запровадженні обов'язкового вивчення української мови в усіх навчальних закладах держави, організації достатньої кількості шкіл для національних меншин, створенні передумов для функціонування приватного шкільництва, надання педагогам статусу державних службовців, що суттєво підвищувало їх становище у суспільстві [3, с. 220].

За розпорядженням Державного Секретаріату освіти і віросповідань «У справі тимчасових змін научних планів» передбачалося замінити обов'язкове вивчення польської та німецької мов на українську. Польська мова залишалась у середніх школах як факультативний предмет. У всіх державних і приватних школах з недержавною мовою навчання вводилась українська мова як навчальний предмет. У початкових школах українська мова була обов'язковою з третього року навчання, а в школах іншого типу – з першого. Навчальна програма з історії і географії в усіх школах незалежно від мови навчання базувалася на історії та географії України і в зв'язку з ними – на історії інших земель, заселених слов'янськими народами [4, с. 221].

Державний Секретаріат у розпорядженні від 30 березня 1919 р. «В справі польської і німецької мови», дозволив на прохання батьків у школах з українською мовою навчання вивчати польську і німецьку мови як факультативні предмети по дві години на тиждень, але починаючи з третього гімназійного класу. Єврейська мова та історія могли викладатися як обов'язкові в міру потреби.

У «Розпорядку Державного Секретаріату освіти і віросповідань про приватні школи» було багато розпоряджень щодо державних та приватних навчальних закладів, які вже діяли на той час. Але, крім цього, були чітко пояснені умови, за яких влада давала дозвіл на відкриття приватних закладів освіти:

- директор і вчителі повинні отримати українське громадянство;
- організація школи мусить у загальних рисах відповідати організації державних шкіл того самого типу;
- навчальний заклад повинен виконувати всі розпорядження органів державної влади ЗУНР [2].

Багато законодавчих документів, які були видані на той час, стосувалися підвищення матеріального і соціального становища вчителів початкових та середніх шкіл. На ду-

мку тогочасних законодавців, без цього неможливо було дати належну освіту учням та виховати справжніх та свідомих патріотів своєї країни – України.

Якщо розглянути закон «Про заробітну плату вчителів» та Резолюцію УНР «Про підвищення зарплати учителям середніх шкіл», то можна в цьому переконатися. Ці законодавчі акти передбачають набагато вищі розміри зарплатні вчителів. Наприклад, найменша зарплатня вчителя народної школи мала становити 1200 корон на рік, а вчителя середнього навчального закладу – по 2000 корон щороку. Але це стосувалось не лише зарплатні. Варто зазначити, що було підвищено пенсії вчителям, їх вдовам та сиротам, навіть були запроваджені додаткові грошові виплати, оскільки в цей час була інфляція, яка дуже швидко змінювала справжню вартість зарплатні.

Дуже важливим є те, що відповідно до положень Закону «Про шкільництво», вчителі отримали статус державних службовців. Але це дало їм не лише певні пільги, а й поклато багато обов'язків. Вони повинні були в письмовій формі засвідчити свою відданість Українській державі.

Також, було прийнято рішення про утворення комісії, завданням якої було розробити єдину концепцію реформування національної освіти. Під керівництвом педагога Петра Холодного робота над «Проектом єдиної школи на Україні» тривала досить довго і лише за часів Директорії була остаточно завершена. Цей законопроект мав чотири розділи: I – «Загальна частина», II – «Роль науки, релігії, мистецтва, руханки та розвинення громадського чуття у виховальній школі», III і IV розділи присвячені викладу змісту навчальних планів і програм єдиної загальноосвітньої школи. Однак евакуація Директорії, встановлення в Україні радянської влади не дали можливість довести працю до кінця, а тим більше – втілити її в життя [5, с. 114].

Ще одним документом, розробка якого була завершена за часів Директорії і до створення котрого приєдналися західноукраїнські освітяни, був «Статут єдиної школи в УНР», який встановлював багатогранну діяльність української школи, визначав її завдання, права та обов'язки, а також правові норми діяльності педагогічної ради та адміністрації, учителів, вихователів, обслуговуючого персоналу та учнів. Статут складався з 70 пунктів, які визначали основні правові засади життєдіяльності реформованої освіти. Школа мала б бути дванадцятикласною і поділятися на три ступені: – перший початкова основна школа (1 – 4 класи), другий – старша основна школа (5 – 8 класи) і третій – колегії (9 – 12 класи), а навчання здійснюватися рідною мовою кожної нації, що живе на Україні. Передбачалося, що українознавчі предмети будуть вивчатися у школах всіх національних меншин [6, с. 27].

У цей час у багатьох навчальних закладах була гостра потреба у вчителях, оскільки польські вчителі відмовлялися складати присягу на вірність новоствореній Українській державі та залишали свої робочі місця.

На території ЗУНР діяли українські гімназії в Бережанах, Дрогобичі, Золочеві, Самборі, Станіславі, Сокалі, Стрию, Тернополі (відкрита у 1898 р.), інших містах. Щоб змінити стан справ на краще з їх фінансуванням, уряд ЗУНР прийняв постанову про одержавлення приватних шкіл, власники яких дадуть на це згоду. Власники приватних українських гімназій та учительських семінарій погодилися на такі умови, що дало змогу суттєво збільшити кількість державних україномовних навчальних закладів порівняно з довоєнним часом. Усього в ЗУНР діяло 20 українських гімназій, 3 реальні школи та 7 учительських семінарій [1].

На основі вищевказаного, можна сказати, що органами влади ЗУНР було докладено багато зусиль для налагодження системи освіти у державі. Цьому сприяли прийняті за-

кони та розпорядження, які були скеровані на українізацію навчальних закладів, націоналізацію приватних гімназій та вчительських семінарій, підвищення якості викладання предметів, вирішення матеріальних проблем педагогів та забезпечення шкіл необхідною кількістю вчителів. Педагоги навчальних закладів також долучались до реформування освіти та подавали органам державної влади свої пропозиції.

Історичний досвід діяльності державного управління ЗУНР в галузі освіти має велике як теоретико-пізнавальне, так і практичне значення. Було створено політико-правову базу розвитку гуманітарної сфери і на її основі засновано державну національну систему освіти. З огляду на це сьогодні слід глибоко аналізувати і враховувати як позитивний досвід, так і помилки, яких необхідно уникати у розбудові сучасної України. Слід завжди пам'ятати, що незалежність України без всебічного розвитку державного управління системою освіти і належної конструктивної політики у цій сфері неможлива.

Список використаних джерел:

1. Великочий В. Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР. Івано-Франківськ, 2003. 608 с.
2. Заряджене Державного Секретаріату освіти і віросповідань в справі тимчасових змін научних плянів. *Вісник Державного Секретаріату освіти і віросповідань*. 1919. Ч. 1. Березень. С. 8—10.
3. Карпенко О.Ю. Західно-Українська Народна Республіка 1918—1923. Документи і матеріали. Том 2. Державотворчі й адміністративно-організаційні процеси. Івано-Франківськ, 2003. 712 с.
4. Купрійчук В. Державне управління у галузі освіти Західноукраїнської Народної Республіки (листопад 1918—1919 рік). *Вісник Національної академії державного управління*. 2013. №1. С. 218—225.
5. Ступарик Б. Шкільництво Галичини (1772—1939 рр.). Івано-Франківськ, 1994. 142 с.
6. Шологон Л. Освітні процеси в Західно-Українській Народній Республіці (1918-1919 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Історія. Тернопіль, 2013. Вип. 1. Ч. 1. С. 25—29.

Науковий керівник: Подковенко Т.О., к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права Тернопільського національного економічного університету.

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА У ПРАЦЯХ С. ДНІСТРЯНСЬКОГО

ДАВИДЧУК Людмила Олександрівна,
*студентка юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету*

Постать Станіслава Севериновича Дністрянського - визначного українського вченого юриста, громадського та державного діяча, професора Львівського та Українського Вільного в Празі університетів, дійсного члена Наукового Товариства ім. Шевченка